

מה שמועה שמע ובא, מקורות

1. במסכת קידושין (תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף כט עמוד ב) אנו מוצאים את הסיפור הבא:

כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב
 שדריה אבוה לקמיה דאביי
 כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה
 א"ל: אנא עדיפא מינך, תוב את דאיזיל אנא
 שמע אביי דקא הוה אתי
 הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי, דכי הוה עיילי בתרין אפי' ביממא הוה מיתזקי
 אמר להו: לא ליתיב ליה אינש אושפיזא
 אפשר דמתרחיש ניסא
 על, בת בהווא בי רבנן
 אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה
 כל כריעה דכרע נתר חד רישיה
 אמר להו למחר: אי לא איתרחיש ניסא, סכינתין.

וכך מתרגם אותו שמואל שטח (אתר דעת, תשס"ו):

כמו שרב יעקב בנו של רב אחא בר יעקב
 שלחו אביו לפני אביי.
 כאשר בא ראהו שלא היו מחודדות שמועותיו.
 א"ל: אני עדיף ממך, שב אתה שאלך אני
 שמע אביי שהוא [רב אחא] בא
 היה מזיק אחד בבית החכמים של אביי, שכאשר היו נכנסים אליו בזוגות אפילו ביום היו ניזוקין.
 אמר להם שלא ייתן לו אדם אכסניה
 אפשר שיתרחש נס
 נכנס, לן באותו בית מדרש של החכמים,
 נדמה לו כתנין של שבעה ראשים.
 כל כריעה שכרע - נפל ראש אחד.
 אמר להם [רב אחא] למחר: אם לא היה מתרחש נס, הייתם מסכנים אותי.

2. רי"ף מסכת קידושין דף יב עמוד א

תנו רבנן: הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו. ר' יהודה אומר: אם היה בנו זריז וממולא בתלמודו ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו. כדרב יעקב, דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקמיה דאביי. כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה. אמר ליה: אנא עדיפנא מינך, תיב את ואיזיל אנא.

3. מהרש"א, חידושי אגדות, מסכת קידושין, דף כט עמוד ב :

אפשר דאתרחש ניסא כו'. ק"ק, דהיאך דחה אביי אותו למקום סכנה על הספק דשמא יתרחש ניסא וגם אם יתרחש ניסא יהיו מנכין לו מזכיותיו כדאמר בעלמא? וי"ל: דודאי סמך אביי על חסידותו ושמתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק. ואין זה מקרי נס, אלא שאמר דשמא קודם תפלה יתרחש ניסא וינכו לו מזכיותיו ומשום ספק זה אין למנוע הודאי שיהרוג אותו. ולזה יתיישב דא"ל למחר: אי לא איתרחש ניסא כו', שהיה מתרעם עליהם שלא תלה הדבר בתפלתו אלא בניסא והבאתם אותי לידי מדה זו שמנכין לי מזכיותי ודו"ק:

4. הרב מרדכי אליהו ('קול צופיך', 129, פרשת במדבר, תשס"א), קובע בפשטות שאביי ניצל את צדיקותו של רב אחא כדי לסלק את המזיקים מבית מדרשו.

חיוב לימוד תורה אפילו אם הוא גדול בתורה

... אבל הוא הקפיד עליהם, ואמר להם אם לא היה נעשה לי נס הייתי בסכנה גדולה. אמרו לו: בטוחים היינו שהשם יעשה לך ניסים ונפלאות וזה היה לטובת לימוד תורה, כי היו נמנעים לבא ללמוד שם תורה (עיין בבן יהוידע על קידושין שם).

5. רמב"ם, 'הלכות תלמוד תורה' פרק א, הלכה ד

היה הוא רוצה ללמוד תורה ויש לו בן ללמוד תורה הוא קודם לבנו, ואם היה בנו נבון ומשכיל להבין מה שילמוד יותר ממנו בנו קודם, (ד) ואף על פי שבנו קודם לא יבטל הוא, שכשם שמצוה עליו ללמוד את בנו כך הוא מצוה ללמד עצמו.

'הגהות מיימוניות', הלכות תלמוד תורה, פרק א, הלכה ד

[ד] ר' יהודה אומר אם היה בנו זריז וממולא בנו קודם כדרכי אחא בר יעקב דשדריה אבוה לקמיה דאביי כו', ע"כ:

6. תבנית חצויה, לפי פרנקל

סיפור שני

סיפור ראשון

קטע	כותרות
ד	אקספוזיציה, אביי של סיפור ב.
ה	אבחנה שגויה? בחינה לא הוגנת? מניע נסתר?
ו	מחליטים עבור רב אחא, ענווה, נכנס ללמוד במקום בנו, נלחם במזיק.

קטע	כותרות
א	אקספוזיציה, אביי של סיפור א.
ב	בחינה לא הוגנת? מניע נסתר? אבחנה שגויה?
ג	מחליטים עבור רב יעקב, גאוה, מחליט ללמוד במקום בנו, נלחם בבנו

7. סיפור זה מציג את הפתרון האולטימטיבי: ניסיון או יותר נכון 'ניסוי'. מטרת הניסוי להערכתו אינה אם רב אחא ינצח את 'המזיק', אלא בזכות מה? בזכות 'תפילתו' או בזכות 'תורתו'? כמו בניסוי מדעי הוא תוכנן על ידי אביי תוך בידוד 'המשתנים' אותם יש לבחון. רב אחא הגיע לבית המדרש של אביי כדי ללמוד **תורה** במקום בנו. האם תורה זו תעמוד לו מול 'המזיק' מול 'גאוותו'? התשובה לשאלה זו ניתנה לנו באופן מפורש. לא! 'תורתו' לא עמדה לו, אלא 'תפילתו'. 'שבע הכריעות' מייצגות לפי כל הפרשנים את הברכות הקשורות ל'קריאת שמע' או מצוות אחרות בהם עטוף האדם במשך היום.

האם הבחינה שבה העמיד אביי את רב אחא, הינה בחינה הוגנת? התשובה: לא פחות מזו שבה הוא בחן את בנו. **המסר המחתרתי בסיפור זה הינו, שרב אחא שגה גם לדעת אביי בבואו ללמוד במקום בנו.**